

Transcriptie interview mevrouw A. van Zuiden op 21 augustus 2017

Mevrouw Annechien van Zuiden is geboren op 30 november 1926.

I-1: U bent in Leiden geboren en waar bent u in Leiden geboren?

G: In de [De] Genestetstraat.

I-1: En hoe lang hebt u daar gewoond?

G: Ik denk twee of drie jaar. We staan daar op een balkonnetje, daar heeft mij moeder mij op haar arm. Dus ik denk drie of vier jaar hooguit. En daarna ben ik verhuisd naar de Da Costastraat 21.

I-1: En waarom was dat, dat u ging verhuizen?

G: Nou, er waren in die tijd helemaal geen huizen te krijgen. Noch te kopen, noch te huren. Er was een groot gebrek aan huizen. En toen, mijn ouders kwamen uit Friesland, en die konden geen huis vinden toen mijn vader hier tewerk gesteld werd. En het gevolg was dat ze toen op dat bovenhuis in de Genestetstraat terecht gekomen zijn. Eerst op het Rapenburg. [vader Willem van Zuiden, geb. 17-3-1887 Groningen, overl. 7-3-1971, begon zijn carrière bij Peek en Cloppenburg in het filiaal Leeuwarden op 1 maart 1902 en kwam 27-11-1913 uit Eindhoven naar Leiden, Breestraat 76, en later Vliet 39, Hooigracht 42, Vliet 28, Aalmarkt 19; na zijn huwelijk in 1920 met Janneke Kranendonk, geb. 19-5-1895 te Leeuwarden, vanuit Leeuwarden op 6-9-1920 te Leiden gekomen, overl. 20-7-1978, vestigden zij zich op het adres Witte Singel 56 en op 19-7-1922 Rapenburg 84, waar op 4 oktober 1923 zus Dieuwke Grietje geboren werd]

I-1: Vanuit Friesland eerst naar het Rapenburg?

G: Eerst naar het Rapenburg en toen had je daar van die achterhuizen op het Rapenburg en daar in dat achterhuis hebben ze gewoond en van daaruit zijn ze naar de Genestetstraat gegaan.

I-1: En daarna naar de Da Costastraat?

G: Naar de Da Costastraat, ja.

I-1: Was dat een groter huis dan de Genestetstraat?

G: Ja, dat was een bovenhuis; dat was sowieso al kleiner en vervelend.

I-1: En hoe lang heeft u daar gewoond in de Da Costastraat?

G: Dat was misschien drie jaar. Toen zijn we in 1937 weggegaan naar de Breestraat.

I-1: Ik kan me herinneren dat u twee keer verhuisd bent in de Da Costastraat en dat was ook vanwege beestjes in huis.

G: Ja, ik weet het ook niet. Maar in die tijd had je dus huizen die niet helemaal zuiver waren, zeiden ze dan. Maar was ik te klein voor, die verhalen hoorde ik [..]

I-1: En dat was de reden dat u verhuisd bent naar de overkant?

G: Naar de overkant, ja.

I-1: Naar de Breestraat verhuisd. Uit wat voor gezin kwam u? Hoe groot was het gezin waar u uit kwam?

G: Nou, toen waren wij met z'n vieren.

I-1: Met zijn vieren. Een broer, een zus?

G: Nee, één zus en ouders. Die zus is drie jaar ouder.

I-1: Hoe was het in die tijd voor u om naar de Breestraat te verhuizen? Hoe oud was u toen?

G: Toen was ik nog op de lagere school. Toen zat ik in de tweede klas of zo.

I-1: Waar ging u naar school?

G: Op de Boommarkt. Je had de Boommarkt en de Aalmarkt. En ik kwam op de Boommarkt. Dat bestaat nog, het is nu een buitenlandse school [Webster

University]. En op de Breestraat, dat was heel vervelend, want we hadden daar een tuin, in de Da Costastraat, daar kon je naar buiten. Op de Breestraat zat je ingesloten, tussen allemaal huizen. We hadden wel een balkon daar. Daar werd een schommel aangelegd met een rekstok om ons te vermaken. Maar voor de rest was het helemaal anders geworden.

I-1: En u liep van de Breestraat naar de Boommarkt naar school?

G: Ja.

I-1: En liep u daar alleen naar toe of met vriendinnetjes?

G: Ja, daar liep ik helemaal alleen heen. Misschien kwam je wel een vriendinnetje tegen, maar ja, die woonden allemaal in de buurt de Burgemeesterswijk.

I-1: En u heeft de lagere school helemaal doorlopen?

G: Ja.

I-1: En wat heeft u toen gedaan?

G: Toen ben ik eerst naar de mulo gegaan voor één jaar en toen ben ik naar de HBS gegaan.

I-1: Kijk aan. Ik kom daar straks nog even op terug als u het niet erg vindt. Want u zei, u verhuisde naar de Breestraat. Dat had een reden, dat u in de Breestraat ging wonen?

G: Ja, daar had mijn vader, die had daar promotie gemaakt, om zo te zeggen [van sous-chef op 15-9-1936 tot bedrijfsleider]. De mensen woonden allemaal [...] Aan de overkant woonde een tandarts, met zes kinderen. Al die winkels hadden gezinnen daar boven. Al die eigenaren, die woonden daar boven. Of heel ongelukkig achterin, dat was heus niet altijd een luxe. Maar het waren meestal hele grote woningen; je had daar flink de ruimte. De kinderen konden ook niet buiten spelen, dat was bij ons dus ook afgelopen. Enne, dan speelden ze in huis. Die vriendinnetjes die ik had [stilte]... Het was ook niet altijd goed, zoals het hoorde, om buiten te spelen. Laat ik het zo zeggen.

I-1: Maar hoe vermaakte u zich dan?

G: Mijn moeder zei: "Dan ga je maar een boek lezen. Als je je verveelt, dan ga je maar een boek lezen". Ik was gek met poppen en daar maakte ik allemaal kleertjes voor. Ik was daar doktertje mee aan het spelen. En als ik uit school kwam, vloog ik naar de poppen; dan moesten ze allemaal verzorgd worden. Ik kon me wat dat aangaat heel goed vermaken.

I-1: Dat blijkt, ja.

I-2: Hoezo was het dat het niet hoorde om buiten te spelen?

G: Nou, dat was een beetje een burgerlijke eigenschap, denk ik, ja. Dat op straat hollen, daar leerde je niet zoveel goeds van. Tegenwoordig heb je de hangjongeren, maar daar waren ook hangjongeren, in de Da Costastraat. Als je aan het einde kwam, dan had je daar een pad. En aan het eind stond een hekje. Dan kon je op de Haagweg komen. En die jongens stonden daar, die waren een jaar of vijftien. Die had je toen ook al. En de meisjes die gingen daar dan ook staan. Mijn zus ging daar ook staan. Maar ik was een heel gehoorzaam kind hoor. Mijn zus was daar ook bij. En als ze dat zagen, gauw klappen en binnenkomen. Dat is toch eigenlijk hetzelfde.

I-1: Waren ze streng, uw ouders? Of kwam dat in uw milieu niet voor?

G: Ja, ze eisten wel dat je je behoorlijk gedroeg. Dat was algemeen hoor. De kinderen, ja. De vriendinnetjes die ik had en vriendjes, die hadden dan broers of

zo, die waren net als wij gewoon. Maar mijn zus sprong een beetje uit de band. Maar voor de rest waren de mensen heel rustig.

I-1: In de Breestraat, dat vertelde u net, woonde de tandarts met veel kinderen, die speelden...

G: Ja, die zag je ook allemaal, in de kamer. We gingen dan naar beneden, wij stonden hoger, die kinderen speelden allemaal in de kamer. Het was ook vreselijk lawaaiig. Het waren grote huizen; ze hadden wel hun eigen speelkamer.

I-1: Wat voor winkels waren er nog meer in de Breestraat?

G: Eens even kijken (zoekt langdurig op haar geschreven notities en leest dan voor), ja, er waren hele ruime kamers boven die zaken en geen gebrek aan ruimtes. 's Avonds was er neonverlichting. Dat hadden wij dus ook. Dat gaf een rijk en prachtig beeld in de Breestraat. Voornaam, als voornaamste winkelstraat. Hele fraaie etalages, onder andere Van der Stok. Dat was een porseleinzaak [Breestraat 155, en 152]. Aan de overkant daar was nog zo'n zaak, daar ben ik de naam van vergeten. En dan krijg je had vier goudsmidwinkels. En kledingzaken, dameskledingzaak Zurloh [Breestraat 130-134], Gerzon [Breestraat 142-144], V&D [Breestraat 82-86], P&C [Breestraat 76-80]. Dat noemden ze winkelpaleizen. Pander met meubels [Breestraat 146]. Dat was echt een heel fraaie winkel. En als ze dan de etalages veranderd hadden, dan kwam ik van school en dan liep ik daar langs en dacht ik: goh, als ik later groot ben, dan wil ik dit zo in de huiskamer en dat zo, en die woonkamer. Dan wilde ik dat mooie bureau, dan stond ik helemaal te fantaseren hoe ik dat in zou richten. Dat is dus niet gebeurd.

I-1: We gaan nog eventjes terug, want P&C, waar staat dat voor?

G: Peek en Cloppenburg.

I-1: Peek en Cloppenburg, en daar werkte uw vader?

G: Ja.

I-1: En wat deed hij daar voor werk? Was hij etaleur of verkoper?

G: Hij was de bedrijfsleider.

I-1: Kwam u weleens in de winkel bij Peek en Cloppenburg of mocht dat niet?

G: Ja, we hadden de uitgang door de winkel deur. Of je moest achterom, die uitgang is er nog. Want dan kon je door een poort van Vroom en Dreesmann en dan kwam je bij de Waag terecht. En dan heb ik weleens meegemaakt dat gewoon de boeren met de kazen kwamen, en in hun boerenkleding, en dan waren de vrouwen er ook bij, en dan werden die kazen daar gewogen.

I-1: In de Waag?

G: Ja, dat was in de oorlog dan natuurlijk.

I-1: En kreeg u als meisje ook kleding vanuit de winkel?

G: Nou, ik zat altijd, als mijn vader naar beneden ging op zondag, dan ging ik altijd mee. En met de poes, die was altijd bij me, die ging ook mee. Die vond dat enig leuk, en dan was er jongenskleding, dat ging ik passen. Er was geen dameskleding, en toen vond ik een jas zo mooi en toen heb ik die gekregen. Ik zat toen in de zesde klas van de lagere school.

I-1: En dat was een jongensjack?

G: Ja, er was daar heren- en jongenskleding. En toen naderhand, na de oorlog, toen is mijn vader begonnen met bontjasjes voor dames enzovoorts, om te

kijken hoe dat ging [...] en toen heb ik 'n leuke damesjas gekregen. En dat staat nog op de foto.

I-1: U tipte even aan: na de oorlog. Kunt u zelf nog iets herinneren van de oorlogstijd?

G: Jazeker, nou en of.

I-1: Hoe heeft u dat ervaren? Wilt u daar over vertellen?

G: Vreselijk. Ja. Dat was niet leuk. Je zat midden in het strijdgewoel, om het zo maar eens te zeggen. Als er wat aan de hand was, dan was het meestal midden in de stad. Ik weet nog goed dat er sterren gedragen werden. [...]

I-1: U praat liever niet over de oorlogstijd?

G: Nee, nee.

I-1: Dan laten we dat rusten. Dat hoeft ook helemaal niet. De winkels die in de Breestraat waren, die heeft u al genoemd. U heeft ook in het voorgesprek gezegd, er woonde vlakbij u, daar woonde een mevrouw, die heette iets van Zwarte ...weet u dat nog? Zwarte Maria?

G: Even kijken hoor. Ja, dat was in de Da Costastraat.

I-1: Dat was nog in de Da Costastraat? Dat was nog voor de Breestraat. Kunt u daar nog iets over vertellen?

G: Ja, misschien ook wel in de Breestraat. Ze is misschien daar ook nog geweest, dat weet ik niet.

I-1: U vertelde dat er best wel veel armoede was.

G: Ja, er was heel veel, heel veel ernstige armoede hoor.

I-1: Terwijl dat bij u in het gezin niet erg speelde. Heb ik dat goed gehoord?

G: Nee, nee.

I-1: Wat had u te doen met die Zwarte Marie?

G: Nou, die Zwarte Marie, dat was, mijn moeder had een vriendin en die woonde op de Haagweg, die had, hoe dat was weet ik niet, of dat via de kerk was, dat kan ook zijn natuurlijk, want ze was gereformeerd en ze had daarom, dat ze met allerlei dingen bezig was. Dan was er Zwarte Marie, die woonde daar in de buurt en daar had ze contact mee, en die man, die had heel vaak geen werk, dan kwam Zwarte Marie weer vragen, of ze weer mocht komen. Dat was dan niet nodig, en dan vroeg die vriendin aan mijn moeder: mag ze bij jou ook een uurtje komen?

I-1: Die Zwarte Marie?

I-2: Om schoon te maken of zo?

G: Ja, ze zeggen tegenwoordig werkster; dan hielp ze mee in de huishouding. En dan had haar man weer werk en dan bleef ze weer weg. Ik weet wel dat we aan de deur moesten vragen of ze kwam, of op een ander uur. En dan keek ik door de deur naar binnen, en daar was het wel heel erg, heel erg arm hoor. Een heel houten vloer had ze dan, daar lag niks op. Dan stond er een tafel, met maar twee stoelen. Maar daar waren zeker vier mensen, en voor de rest stond er ook niets in hoor.

I-1: Er waren toch ook veel kinderen in dat gezin?

G: Ja, dertien kinderen gehad, die waren allemaal aan tbc gestorven.

I-1: Allemaal?

G: Ja, allemaal. Stuk voor stuk. En dan was er eentje over, ja, die verhalen hoorde ik ook allemaal hoor, ze was in de Breestraat ook geweest. En dan kwam

ze en zei: "Nou, ze heeft weer zo vreselijk veel bloed opgegeven vannacht". Dat was de laatste eigenlijk die nog leefde, maar die had ook tbc.

I-1: En zij had het zelf niet en haar man?

G: Nou, schijnbaar niet. Ik weet het ook niet.

I-1: Hadden veel mensen tbc?

G: Ja, dat kwam wel veel voor. Want in Friesland daar hadden ze van die buiten [...] daar lagen ze dan in de tuin. [...] In Katwijk had je ook zo'n sanatorium en daar lagen ze met open deuren en zo. En je moest goed voedsel hebben.

I-1: U hoeft niet verder terug over de oorlog hoor. Maar bij u thuis was er altijd wel voldoende te eten in de oorlogstijd?

G: Nou ja, ik vind het nooit zo jofel. (lacht) Ik ben waarschijnlijk een veelvraat. Ik eet nog vrij veel. Maar ik had er eigenlijk niet genoeg aan.

I-1: Maar misschien had uw vader bepaalde connecties, dat hij extra eten...

G: Ja, dat kon hij wel krijgen. Het waren ook ongehuwde dames daar. Wij hadden centrale verwarming daar, beneden. Daar waren enorme hoeveelheden kolen voor nodig, hele grote bergen. En die lagen beneden in de kelder. En toen het oorlog was, zei mijn vader: "Ja, daar gaan we niet mee door". En toen werd er een kachel aangesloten in de winkel, en toen werd er een kachel gestookt. En wij boven kregen dus ook een haard. Die was er al hoor, die stond al in de Da Costastraat. Maar die werd toen gestookt. Dat kostte veel minder kolen.

I-1: Dus u heeft niet echt kou geleden?

G: Nou. Ik weet wel dat ik een kamertje had, dan zat ik thuis te werken en ik was vrij handig kennelijk en daar stond ergens een voetenwarmer van karton en van stof. En die heb ik toen gemaakt. Daar zat ik met mijn voeten in. Maar het was niet wat je zegt, het was lekker warm.

I-1: Goed, u vertelde net, u ging van de lagere school naar de mulo toe. Maar u had ook wel wat vrije tijd natuurlijk. Zeker toen u wat ouder werd. Hoe bracht u die vrije tijd door?

G: Nou, ik zal je vertellen dat ik op pianoles intussen was en daar was ik vaardig in. Ik stond 's morgens om zes uur op om voor die tijd nog een uur piano te spelen. En dat is dus zo doorgedaan, en toen ging ik van school af en toen zei de pianofuffrouw, er waren verschillende kinderen die naar het conservatorium gingen, maar ik was eigenlijk de enige kandidaat die er voor geschikt was. Mijn vader zei: "Wat een onzin, daar heb ik geen geld voor over". Dus dat ging niet door.

I-1: Hoe vond u dat?

G: Nou ja, ik wou wel een baan hebben. Maar ik wist niet wat ik wou worden, verder. En toen ben ik naar kantoor gegaan.

I-1: Na de mulo heeft u eerst de meisjes-HBS gedaan? Maar ik stel me voor hoe het in deze tijd gaat. Je gaat naar school, je komt thuis en dan moet je huiswerk maken.

G: Ja, dat deed ik ook fervent hoor. Ik was altijd bezig.

I-1: Maar u had ook wel vrije tijd los van pianospelen. Ging u dan met vriendinnetjes ergens naar toe? Naar de bioscoop?

G: Ik had een vriendinnetje en die woonde helemaal op de Hoge Rijndijk over de Wilhelminabrug. Ik weet waarachtig niet meer hoe dat pad heet.

I-1: Het Utrechtse Jaagpad?

G: Nee, daar niet. Aan de rechterkant als je van de stad komt. En daar was een melkfabriek [Het Kaasmerk]. En daar waren een paar huizen. En die huizen waren van een hele bekende architect. Rietveld, ja, Rietveld. En die woonde daar. En haar vader was onderwijzer. En daar ging ik veel. En dat liep je helemaal hoor. En dan was er een tram. En dat kostte een dubbeltje. En hoe

weet ik dat? Dan waren we, als we bij haar waren, dan gingen we naar het Plantsoen. En daar zaten van die oude mannen op een bank. En die zaten te kwebbelen, maar die lieten wel eens centjes vallen. En dan dacht ik: hebbes. En dan kon ik weer een tramritje maken.

I-1: Maar dan ging u naar die vriendin en wat ging u dan doen?

G: Zij had een grootvader en die woonde in de Beschuitsteeg. En die had een zaak, en die had hij weggedaan, want hij was oud. En dat was kinderkleding. En daar waren van die grote etalageramen. En als er dan achter die ramen een reclame neerhing, van het Residentieorkest, of van Rotterdams Philharmonisch, of het Concertgebouw onder andere. Maar er waren ook particuliere orkestjes of pianisten die kwamen, dan had hij daar de namen van en dan kreeg hij meestal twee vrijkaarten. Er was altijd wel iets te doen en wij liepen al die concerten af. Zij speelde ook piano.

I-1: U was beiden muzikaal. En waar werden die concerten gehouden?

G: In de Stadsgehoorzaal.

I-1: En in de HBS-tijd heeft u haar steeds als vriendinnetje gehad?

G: Ja.

I-1: En toen ging u op een gegeven moment werken?

G: Ja.

I-1: En hoe kwam u aan die baan? Want u bent bij Binnenlandse Zaken gaan werken?

G: Dat is naderhand. Toen ben ik bij het waterschap terechtgekomen. Op de Breestraat.

I-2: Daar bent u terechtgekomen na de HBS. Waar stond die HBS eigenlijk?

G: Op de Garenmarkt. De meisjes-HBS.

I-1: En was dat een openbare school, die HBS?

G: Ja. En er was ook een jongens-HBS. Daar ging dat vriendinnetje naar toe. Want die woonde op de Hoge Rijndijk. Daar dichtbij. Ik weet nog dat ik tegen mijn moeder zei, op de lagere school was het zo: "Wie weet er al wie naar welke school die moet?" En toen was er één die stak zijn vinger op, die kwam uit een gymnasium-milieu en die zei: "Ik ga naar het gymnasium". En toen dacht ik: verdraaid, daar hebben ze met mij helemaal niet over gesproken. En dat vond ik heel gek. Dus ik stak ook mijn vinger op en ik zei: "Ik weet het ook. Ik ga naar de jongens-HBS". Ik dacht: ik ga lekker met Suzanne gewoon mee. Toen stond mijn moeder in de keuken; om het hoekje van de deur zei ik: "Ik heb me opgegeven voor de jongens-HBS hoor". En toen zei mijn moeder: "Wat is dat nou, zeg?" [...] Daar kwamen maar heel weinig meisjes op natuurlijk. Dat zagen ze niet zo zitten. En dat was niet zo slim, geloof ik. Dus ik ging naar school en ik zei: "Ik heb me vergist, het was de meisjes-HBS, dat moest het zijn". (Lacht uitbundig)

I-1: Wat was u slim! Want u ging in die tijd ook met jongens om?

G: Je ging eigenlijk niet zo met jongens om, nee hoor, je ging niet met jongens om. Dat was vroeger, nee. Je had een meisjes-MULO en HBS, je had een jongens-HBS, dus je was met vriendinnen of als die broers hadden. Je kwam er eigenlijk niet in aanraking. Buren waren er niet.

I-1: En dat miste u in die tijd ook niet?

G: Ik geloof het niet, nee. Het leven was zoals het was. Dat was allemaal anders dan hier. Hier spelen de kinderen op straat. Dat was daar helemaal niet. Je had dan de vriendinnetjes op school. En naderhand ben ik naar dansles gegaan en daar werd een clubje gevormd. En dat waren een stuk of drie vriendinnen en

daar is er ééntje, daar heb ik nog steeds contact mee. En die anderen, overleden, hè.

I-1: Welke dansschool was dat?

G: Bij Wielinga.

I-1: Dat is een hele bekende dansschool. Maar goed, daar heeft u ook met jongens gedanst?

G: Ja, ja hoor. En dan was er een vriendin, die is aan een jongen blijven hangen, zoals dat dan heet, en die is er ook mee getrouwd. Zij is vrij jong getrouwd. En die heeft borstkanker gekregen en is er aan overleden. Die man, die is toen naar Amerika gegaan. Die studeerde economie in Rotterdam. Dat weet ik nog.

I-1: Maar u had geen jongen waar u aan bent blijven hangen?

G: Nee, ik weet het niet hoor. Er waren toch wel jongens die verliefd op me waren. Maar dat had ik niet in de gaten. Dan werd het niks. Ik had een vriendinnetje en die haar broer, wist ik veel, dat was wel wat [...] En toen vertelde zij mij dat. Ze was vreselijk jaloers, dat heeft ze ook verteld. Toen zei ze: "Je komt nooit meer thuis", en dat is ook gebeurd. (bulderende lach) Nou, ik wist niet, ik heb er niet van wakker gelegen. Zo ging dat wel allemaal hoor. Dat gebeurde wel vaker zo.

I-1: En op latere leeftijd heeft u ook geen behoefte om een man te zoeken?

G: Nou, daar ben ik nooit voor geweest. Ik heb natuurlijk zo, ik weet het niet.

Maar ik, ik heb het nog hoor, je denkt, als je ziet hoeveel echtscheidingen hier in de straat zijn, dat is echt verschrikkelijk. Dat lijkt mij heel erg hoor. Dan word je aan de kant gezet. En dan moet je je maar redden.

I-1: Maar goed, als je jong bent en stel dat je een leuke aardige vriend ontmoet.

G: Op de lagere school, daar waren twee jongetjes, die wisten het niet van elkaar, maar die gingen allebei met me trouwen.

I-1: Ik ga even met u terug naar de meisjes-HBS. Die heeft u afgerond. En toen bent u in de Breestraat bij het Hoogheemraadschap gaan werken, hè? Waar heeft u daar gewerkt? Op kantoor heeft u gewerkt hè?

G: Ik heb het opgeschreven. (kan het niet direct vinden)

I-1: Anders kijken we straks even, wanneer dat precies was. En toen bent u daar weggegaan, u wilde een andere baan hebben?

G: Nou ja, daar waren wat moeilijkheden, maar die vertel ik niet. Ja, dat was wel een leuk baantje hoor. Ik had spijt dat ik het kwijt was. Maar ik wil het er niet over hebben. En zeker niet in de krant zetten. Want ik had met financiën te maken en ik kwam tot de ontdekking dat er dingen waren, die niet in de haak waren. En toen zei mijn vader: "Ontslag nemen en wegwezen". Maar ik had er een hele leuke baan. Bijvoorbeeld stoelen en dingen en apparaten moest ik aanschaffen.

I-1: De afdeling inkoop of zo?

G: Ja, zoiets.

I-1: Maar goed, toen ging u daar weg. Hoe was dat dan in die tijd? Kwam u makkelijk aan een baan?

G: Het stond in de krant. En toen heb ik gesolliciteerd. En toen zat ik te huilen, akelig zat ik er bij, want ik vond het toch wel afschuwelijk dat ik dat baantje kwijt was en toen stond er een grote advertentie in de krant, en toen heb ik daar

maar van armoede op geschreven, en daar heb ik toen ook nog twaalf jaar, ik weet het niet, ik denk dat het twaalf jaar was...

I-1: En dat was ook administratief werk?

I-2: Dat was toen bij Binnenlandse Zaken?

G: Ja.

I-1: En daar heeft u wel met plezier gewerkt, vertelde u vorige keer.

G: Ja hoor, ja. Maar toen kwamen die toestanden hier thuis.

I-1: Ja, daar kom ik nu even op. En u woonde al die tijd in de Breestraat?

G: Nou, toen niet. Toen zijn we hierheen verhuisd. En toen werkte ik ook nog... In '50 ben ik hierheen gegaan.

I-1: In 1950 bent u met uw ouders naar dit huis gegaan?

G: Ja, toen ben ik hierheen gegaan. En toen hoefde ik maar naar de Breestraat te fietsen.

I-1: En woonde uw zus ook nog hier in huis of was die al het huis uit?

G: Nou, die was (lacht)... Nou kijk...Ik deed van alles hè. Ik zorgde voor alles. Ik had altijd feestjes, ik zette alles in elkaar. Nou ja, als ik hier niet thuis geweest was, dan was het hier een hele dooie boel geworden hoor. Dat zei mijn moeder ook altijd. Die had het wel in de gaten. Ik heb ze naar vakantieoord gebracht, met de trein, met koffers sjouwen enzovoort. Want ik vond dat alles moest. En zo had ik dus, o ja, en toen waren we naar Engeland geweest, naar Schotland, in Edinburgh, daar had je dat prachtige kasteel daar boven op de berg en daar kwamen die militairen naar beneden met doedelsakken, met van die rokken aan, dat was zo'n sprookjesachtig gezicht en die gingen beneden staan spelen. Toen gingen die mensen die echte Schotse dansen doen. En dat was zo ontzettend leuk, dat ik dacht: dat wil ik ook. En toen kwam ik thuis en toen heb ik overal geïnformeerd en geïnformeerd. Nou ja, het was er gewoon niet. Er waren mensen die meehielpen, dan moet je daar eens kijken, dan moet je daar eens vragen. Maar toen was ik in Den Haag, toen ging ik daar dus heen, nou, dat was een vreselijk bekaakte zaak. Echt Haags, een man met drie gouden ringen om en die vrouw was ook, deftig allemaal. Je moest wel HBS hebben als vrouw, anders kon je niet met de mannen converseren. Om te gieren!

I-1: Maar wat was dat dan, waar u naartoe ging in Den Haag?

G: Dat was een gewone dansschool. Een dansschool zoals Wielinga, maar ze hadden het een beetje hoog in hun hoofd.

I-2: Om volksdansen te leren of Schotse dansen te leren?

G: Ja, dat was wel de bedoeling. Maar ja, dat pakte daar ook helemaal verkeerd uit.

I-2: Waarom pakte dat verkeerd uit?

G: Dan gingen we gewoon dansen. En geen Schots, niet datgene wat ik wou. En dan heb ik tegen mijn zus gezegd, ik ging naar Engelse les, zou ik gaan, want ik had de wiskunde-afdeling gedaan op de HBS en ik wou mijn talen een beetje ophalen. En toen heb ik dus, toen zei ik: "Op dinsdagavond, dan kan ik niet. Dan moet ik naar die les en die laat ik niet schieten". Nou en toen waren we daar en toen had ik nog een collegaatje meegenomen, en die had alleen lagere school. Maar je moest een HBS hebben. En toen was ik de enige die aan dat zaakje voldeed. Want mijn zus die had de Mulo gehaald, dus die kon er eigenlijk ook niet heen, maar ze had wel uitstraling hè. Ze had wel iets van, ze paste daar wel in dat zaakje. Dan gingen ze overhoren en toen zei ik: "Ja, ik heb een HBS, maar ik kan niet komen, want ik heb wat anders te doen". En toen zei die collega van mij, die had alleen lagere school, en ik zei, en zij heeft Mulo (ik dacht: ik heb maling aan dat mens/zus) En mijn zus wilde naar die dansles. Dan moest ze er alleen heen, dat is natuurlijk heel saai. Maar ze wilde mijn zuster graag hebben.

En toen zegt ze: "Dan moet die maar meegaan". En toen zijn ze samen naar dansles gegaan. En daar heeft mijn zus die man ontmoet.

I-2: Waar gingen ze samen naartoe? Naar de Engelse les?

G: Naar de dansles. En ik ging naar de Engelse les.

I-1: En u heeft nooit Schots leren dansen?

G: Nee.

I-2: Maar bent u wel doorgedaan met pianospelen?

G: Daar is de klad in gekomen, toen ik naar Den Haag ging, ook. Want ik moest met de trein en dan moest ik met de tram en dat kostte allemaal tijd en zo is er de klad in gekomen. Dat die piano daar maar stond en stond en er niet op gespeeld werd. Als ik niet speel, dan vind ik er ook niets aan om maar wat te knoeien. Toen heb ik zeker dertig jaar niet meer gespeeld. En toen heb ik zeventien jaar geleden, nou langer hoor, toen was er in de bibliotheek, daar waren allemaal buitenlanders hoor. En daar was iemand uit Australië, en die kwam hier thuis. Met de Kerst nodigde ik allemaal mensen uit. Ik zei: "Je kunt ook wel komen als je alleen zit". Die is geweest en die wilde wel piano spelen. Maar ik zei: "Dat gaat niet". Want de ene noot deed het niet. En de andere was vals. Nou, dan speel je niet.

I-1: Waar stond die piano dan?

G: Die staat boven. En ik dacht: hij heeft misschien wel gelijk ook. Je kan altijd nog wel oefenen. En toen heb ik gewoon weer geoefend. En toen ben ik dus naderhand, niet naar les gegaan, toen heb ik het zelf weer opgehaald en toen stond er in een blad, dat was bij Barchem, daar heb je ook zo'n, het bestaat nog hoor, maar het is allemaal [...] eigenlijk, dat is ook allemaal voor die mensen die. Het was van de week voor de televisie, ik heb me er dood om gelachen. Dat was van Andere Tijden. Dat iedereen, je moest allemaal vrolijk zijn, toch? Kunt u ook lachen, mevrouw? (lacht). Ik heb hier werkelijk zitten bulderen.

I-1: En u herinnert zich dat van vroeger ook nog?

G: Ja, inderdaad. En die mensen waren er een beetje chagrijnig allemaal. Dit kon niet, en dat kon niet. Nou, alles kan. Ik ben nu de draad kwijt.

I-1: We hadden het over de piano.

G: Toen moest ik daar weer aan denken. Maar die piano, toen ben ik weer gaan spelen.

I-1: En u heeft hem boven staan?

G: Ja, hij staat nog boven.

I-1: En u kan er dus nog op spelen?

G: Ja, nu ben ik weer aan het spelen. Nou ben ik weer helemaal bezig. Met Barchem, daar was ik mee bezig. Daar stond toen een bericht, als je er behoefte aan had, of het leuk vond, dan moest je wel ervaring hebben met piano. Ik had zeker zeven jaar les gehad maar alleen jaren niks meer aan gedaan. Dan kon je je opgeven, en dan kon je daar les krijgen met een onderwerp. Aan het einde hadden ze een concert, dat moest je dan spelen. Dat was heel erg leuk. En ik dacht: daar wil ik wel heen. Ben er heen gegaan om te luisteren. Wat doen ze daar allemaal? Ik was wel een beetje bezig, maar de maat vond ik moeilijk. En

toen ben ik daar blijven hangen. En toen ben ik naar les gegaan. En toen heb ik alsmaar die twee weken gedaan. En nu heb ik les in Haarlem sinds 17 jaar.

I-2: En ging u vroeger hier in Leiden ook naar pianoles?

G: Toen had ik les van een juffrouw. Niet op de muziekschool. Ik ging altijd naar haar toe.

I-1: Maar dat in Barchem, dat is 17 jaar geleden dat u daar naar toe ging?

G: Dat ik daar opgehouden ben. Het is naar een andere locatie gegaan en dat was in Mennerode, dat is van die doopsgezinden. Toen zijn we daar geweest. Barchem ligt bij Lochem.

I-1: Maar nu heeft u geen les meer?

G: Ja, ik heb nog steeds les in Haarlem.

I-1: U gaat iedere week naar Haarlem?

G: Ja. Nou, één keer in de maand.

I-1: En dan gaat u met de trein naar Haarlem?

G: Nee, met de bus.

I-1: En dan heeft u een uurtje pianoles en dan gaat u weer naar huis?

G: Met dezelfde leraar die ook in Barchem zat. En die woont in Engeland. Dus om de week komt die dus een week naar Nederland.

I-1: Wat bijzonder!

G: Maar die is heel goed hoor.

I-1: Ja, dat blijkt wel.

G: Nou is het wat ingekrompen. In Mennerode zijn we geweest, toen liep dat ook af. Ja, afspraken maken werd wat moeilijker. En nu heeft er dus iemand van de leerlingen een heel groot buiten. Heeft die grootvader gehad, dat is in de familie gebleven. En daar hebben we nu met tien leerlingen van vrijdagochtend tot maandagavond, komen we bij elkaar.

I-1: Wat bijzonder. En dan bent u waarschijnlijk de oudste.

G: Ja, zeker. Nou en of. Maar die anderen komen allemaal achter mij aan hoor (lacht). Er zijn mannen die hadden kleine kinderen, maar die zijn nu allemaal het huis uit.

I-1: In het begin had u verteld, er waren andere meisjes die ook piano speelden en die mochten naar het conservatorium. Maar u mocht niet van uw vader?

G: Nee, [...] Want die leraar heeft gymnasium en toen vroeg de directeur: "Wie gaat er doorstuderen?" Nou, hij zegt: "Ga jij niet doorstuderen?" Hij zegt: "Ik ga naar het conservatorium". Maar dat was geen doorstuderen, snap je? Dat is altijd een beetje minderwaardig of zo. Het levert niet zo veel op, hè. Het is moeilijk om daarvan in leven te blijven.

I-2: Waarom bent u niet gaan doorstuderen met de HBS, want dat was toch wel bijzonder, om als meisje de HBS te doen?

G: Ja, dat was inderdaad ook wel bijzonder.

I-2: Zeker HBS-B.

G: Ja, toch waren er wel meer. Ik had bijvoorbeeld helemaal geen zin [...] Een vriendin van mij; de ene is wiskunde gaan studeren, die is bij die uitgeverij, Elsevier, terechtgekomen. En de andere, die (die zijn ook allemaal 88 hoor) die

heeft dus ook B, die heeft een secretaresse-opleiding gedaan. Kijk, daar was ik nu echt tegen.

I-2: Waarom?

G: Waarom? Ik had geen zin om zo'n man achterna te lopen. Ik zeg, ze schenken hun eigen koffie en thee. Daar had ik geen behoefte aan. Daar had ik geen HBS voor hoeven doen.

I-2: Maar u ging niet verder studeren?

G: Nee, ik ben niet verder gaan studeren, dat zat er ook echt niet in. Ja, ik weet het ook niet. Dan had je toch echt thuis nodig he, om te pushen.

I-1: Moest u ook van thuis gaan werken? Om geld in te brengen?

G: Nee, ik heb gewoon gezegd: "Ik ga een baan zoeken".

I-1: Moest u kostgeld betalen vroeger?

G: Ik weet het niet, ik heb het wel altijd afgegeven. Nou ja, na de oorlog; m'n vader had het heel erg moeilijk hoor. Vijf jaar, ik weet nog toen die oorlog uitbrak, en dat postkantoor, dat was vreselijk. Want iedereen ging geld van de bank afhalen. Ze gingen allemaal hamsteren. Het was zo vreselijk druk in de zaak. Ze moesten de deur sluiten. En als er weer een stel mensen uitgingen, dan ging een nieuw stel zich allemaal in de kleding steken. Geld was eigenlijk niks meer waard. Want het was oorlog. En het was de eerste dag. En dan hoorde je die vliegtuigen overkomen en tegelijkertijd stond je in het postkantoor allemaal. En toen na de oorlog, toen was het hopeloos allemaal. Maar toen heb ik inderdaad de boel hier verdiend hoor, want ik had een goed salaris. Want toen heb ik ze ook niet in de steek gelaten.

I-2: Kreeg uw vader na zijn pensioen nog pensioen van de zaak? AOW was er niet.

G: Niks, er was geen AOW. In 1950 is hij weggegaan [kort na zijn 50-jarig jubileum bij de zaak op 3-3-1952] en in 1957 is de AOW gekomen. Toen had hij geen AOW en hij kreeg dus 100 gulden aan pensioen in de maand. Ja, zo ging dat.

I-2: Dus uw salaris was ook nodig voor uw ouders?

G: Ja, dat heb ik zo dus wel aangevoeld. Ik heb er ook nooit een punt van gemaakt. Maar ik had wel zoveel dat ik dan wel... Ik was heen en weer aan het reizen, dus ik had niet zoveel tijd om leuke dingen te doen.

I-2: Dit huis, heeft u dat gekocht?

G: Ja, ik heb ze zelf uitgekocht, om de familie natuurlijk.

I-2: Wie heeft het toen in 1950 gekocht?

G: Toen heeft mijn vader het gekocht. Voor 7000 gulden. Het was een hele rij die aan een arts behoorde, en die zei: "Ik heb er nooit bij stilgestaan, dat het huis zoveel waard is". En dat kwam op mijn vader goed over natuurlijk, want die

kon verder ook niet. Want nieuwe huizen, die kostten wel zoiets van 40.000 gulden. Dus dat was toen een heel stuk duurder.

I-2: U zei net, zo'n secretaresse-opleiding dat vond u niks met HBS, koffie en thee schenken voor die mannen.

G: (lacht) Ja, maar dat was het toch? Moet je maar eens opletten. Of je het nou voor een minister doet of... Ik heb geen idee, laat ie zijn eigen koffie schenken.

I-2: Maar was u een beetje anders dan andere meisjes en vrouwen? Want de meesten gingen toch trouwen. Die werden huisvrouw. Was u anders?

G: Ik weet het niet. Ik kan het niet zeggen. Ik was zo geboren. Ik heb er nooit bij stilgestaan. Ik was niet lesbisch in ieder geval. Vrouwen vond ik ook onuitstaanbaar.

I-1: Wat zegt u nou?

G: Ja, ik ging liever met mannen om dan met vrouwen.

I-1: Dat wel?

G: Ja hoor.

I-1: Frappant, want u wilde niks met mannen.

G: Nou, dat is heel wat anders. Want als je op het werk was, was het plezierig om hetzelfde werk te hebben als een man en daarmee samen te werken, dan met een vrouw; dat was vervelend.

I-1: Maar waarom vond u vrouwen dan zo vervelend?

G: Nou, omdat ze altijd bezig waren en altijd een beetje stom.

I-1: En u was dat niet, niet bezig en niet stom?

G: (lacht)

I-2: Want er waren niet zoveel meisjes op het werk, denk ik. Vooral mannen.

G: Ja, er waren een hele hoop vrouwen, jazeker, nou en of. Want er waren veel van die naoorlogse en uit Indonesië, daar kwamen ook allemaal mensen, die moesten ook allemaal werk hebben.

I-1: Maar die hadden een minder goede baan dan u had?

G: Uiteindelijk ben ik natuurlijk naar boven gestoven.

I-2: Gestoven zelfs!

G: Ja.

I-1: Want u begon met een administratief baantje, noem ik het maar even.

G: Ja, een eenvoudig baantje.

I-1: En hoe bent u dan opgeklommen?

G: Toen ben ik daar in Den Haag wel behoorlijk opgeklommen. Als ik daar niet weg was gegaan, had ik iets, dan was ik wel hoofdambtenaar geworden, [...] was ik kapot gegaan. Daarom had ik ook moeilijkheden met die zuster en die voerde nooit een bal uit. Die heeft de hele rommel aan mij overgelaten, want die liep te lanterfanten en dat is toen misgegaan.

I-1: Woonde zij wel in de buurt?

G: Ja. In Den Haag.

I-2: Was u dan commies-A of commies-B?

G: Dat weet ik niet, B geloof ik.

I-1: Heeft u nou zelf nog een hele fijne herinnering uit die tijd? Bij Binnenlandse Zaken. Dat u zegt, als ik daaraan terugdenk..?

G: Nou ja, kijk, ik werd erg gewaardeerd. Als ik daaraan terugdenk, dan krijg ik er wel de pest in, want hier in huis werd je nek omgedraaid. Ik hield het gewoon niet meer vol.

I-1: Maar ja, dat is een minder fijne herinnering. Maar een positieve herinnering van uw werk.

G: Ja hoor, dat ik heel erg gewaardeerd werd.

I-1: Dat u gewaardeerd werd.

I-2: Dat was nog bij het Hoogheemraadschap, hebben we het over.

G: Nee, bij Binnenlandse Zaken.

I-1: Want u bent uit uzelf opgestapt, omdat de thuissituatie u daartoe bracht?

G: Ja, dat is toen als een hele dreun aangekomen hoor.

I-1: Bij die mensen daar, die vonden het erg dat u wegging?

G: Ja.

I-1: Maar u koos voor uzelf, want u zei al, ik kon het niet meer opbrengen. U moest van Den Haag steeds die reis maken naar Leiden en dan ook nog de zorg voor uw ouders.

G: Ik had helemaal niks. Ik had een hulp gecharterd van de kerk. Die kon wel bij mijn moeder komen. Die kwam twee keer per week en dat moest ik ook allemaal betalen, tussen twee haakjes. Dat vond ik niet erg. Ik moest naar mijn werk, ik kon niet op m'n centen gaan zitten, dan kwam er helemaal niets van terecht. Toen zei ik, dan moet ze maar twee per week komen en dan moest mijn zuster dan op de andere dagen komen, of zo. Want ze kon echt niet alleen blijven, hoor. Ze is ook zo overleden, tussen de middag. Ze kreeg een hersenbloeding en toen is ze neergevallen. Als ik net de deur uit was gegaan, had ze daar de hele middag gelegen. Maar goed, in ieder geval. Toen kwam mijn zus, die kwam toch wanneer de hulp er was.

I-1: Daar heb je niks aan.

G: Nee. En dan kwam ze een andere middag. Ik snap er helemaal niks van. Daar had je helemaal, helemaal niks aan. Het stond hier vol met zilveren lepeltjes, van zo'n vork en lepel.

I-2: Bestek?

G: Een cassette, dan was ze zeker bang dat dat mens er mee vandoor ging. Want naderhand, toen mijn moeder overleden was, toen heb ik haar opgevangen uiteraard. En toen zei ze: "Uw zuster, dat was zo'n vreselijk mens, want ze deed niks anders dan op haar handen kijken". Omdat ze bang was dat ze iets zou gappen, of zo.

PAUZE

I-1: Ik ga nog eventjes met u naar vroeger. Er waren winkels in de Breestraat, maar kwamen er ook handelaren aan de deur?

G: Ja.

I-1: Kunt daar iets over vertellen?

G: Ja, dat was in de Da Costastraat. Van de Breestraat weet ik het niet zo goed. Even kijken, waar is mijn papier. (zoekt in haar papieren. Herinnert zich dan iets anders). Dat gefluit.

I-1: Vertelt u maar hoor.

G: Er was zo'n vreselijk lawaai op straat (maakt zingend geluid).

I-1: Wie deed dat dan, dat fluiten?

G: Dat deden de mensen die naar hun werk fietsten. De mannen meestal hoor, vrouwen deden dat niet, de mannen die floten, hele opera's. Dit is bijvoorbeeld ook heel leuk, daar uit de Da Costastraat. Dat mijn vader vroeg of ik 's morgens, dat was denk ik als hij een goede bui had, of goed verdiend had in de zaak. Wil je voor mij één sigaar, Senioritas, kopen? Dat was een tabakszaak, achter in de

Genestetstraat, op zondagmorgen. Dus niet een hele doos, één sigaar. Daar kun je echt aan zien hoe het leven was.

I-2: Op zondagmorgen? Dan was de winkel open op zondagmorgen?

G: Die sigarenwinkel was op zondag, ja, er waren veel winkels op zondag open hoor.

I-1: Ik had ook ergens gezien dat er iemand kwam met een mandje op haar hoofd.

G: Ja, (zoekt nog steeds in haar papier, leest dan voor). Men kocht in winkels die bij de eigen kerk hoorden. Een gereformeerde kocht bij een gereformeerde winkelier, dat wil zeggen voor brood, voor de sigaren, voor de kleding, alles. Op vrijdagochtend, om plusminus acht uur, als wij klaarstonden om naar school te gaan, dan kwam er dus een man met garen en band. Die had hij dus om zijn nek hangen, garen en band en knoopjes en zo. Mijn moeder kocht er nooit wat van, dat heb ik nog nooit gezien. Maar dan zei ze: "Geef even een cent", en dan gaf je een cent aan die man en dan ging hij weer verder. Nou ja en zo werd dat allemaal gedaan. Afgedaan als het ware.

I-1: Maar kocht zij niks omdat hij niet van haar kerk was?

G: Nee, dat was omdat ze het zielig vond voor die man, dan had de hele straat niks nodig of zo en dan gaf je een cent. Voor een gulden kon je een hele hoop kopen hoor. Brood en dat soort dingen. En dan had je vanaf een uur of elf, dan kwam Engeltje. Heette ze ook, ik weet haar naam nog: Engeltje uit Katwijk, met een zo'n mand met vis, en die had ze op haar hoofd, op haar schouder, op haar hoofd. En die kwam helemaal uit Katwijk wandelen.

I-1: Helemaal uit Katwijk lopen?

G: Ja.

I-1: En die vis, die bleef vers?

G: Ja, nou, die was wel dood hoor, maar die was wel vers. Net gevangen. Dat was op vrijdag en dan aten mensen vis. En als ze haar mand leeg verkocht had, nou, wij aten dan ook altijd van schrik ook vis. Dat was niet nodig, maar omdat Engeltje kwam, aten we ook vis.

I-2: Want de katholieken moesten vis eten.

G: Ja, want de katholieken aten vis. Wij waren niet katholiek.

I-1: Van welke gezindte was u?

G: Niks. Wij waren helemaal niks.[voorheen Nederlands-Hervormd]

I-1: U vertelde straks ook dat uw moeder een vriendin had, dat ook iets met de kerk te maken. Maar uw moeder was niks, dat had niet met geloof te maken?

G: Nee, die had dus op de Haagweg een heel groot huis, want die kwamen ook uit Friesland en wij woonden toen op dat bovenhuisje, wij keken zo naar beneden in hun tuin.

I-2: Maar werd u er niet op aangekeken dat u geen godsdienst had? Mocht dat wel?

G: Nou, we waren nog heel jong, toen zei mijn vader: "Jullie moeten goed onthouden dat je niet over politiek en niet over geloof en geld praat". Die drie dingen. Daar mochten wij geen gesprekken over hebben. En dan vroegen ze wel eens: "Zijn jullie katholiek?" Katwijk is zwaar gereformeerd, er waren heel veel Katwijkers, er waren heel veel mensen van de Bollen, dat waren veel katholieken hoor. Maar mijn vader, die zweefde er tussenin. Peek en Cloppenburg was katholiek; waarom, dat weet ik ook niet. Het staat bekend als katholiek. Maar er

waren ook protestanten daarom, omdat mijn vader daar natuurlijk niet naar vroeg.

I-2: Als klanten? Er kwamen niet alleen katholieke klanten.

G: Er vroegen weleens klanten, dus, aan mij als kind: "Zijn jullie katholiek?" en dan wist ik eigenlijk niet wat ik zeggen moest, maar het was het beste [...] want het hing van die man af of die terugkwam. Dus je wist nooit wat je zeggen moest.

I-1: Maar vroeg u niet aan uw vader: "Waarom mag ik daar niet over praten?" Dat nam u voor lief aan?

G: Nou, ik heb het nou weer verteld, dus dat heeft wel indruk gemaakt. Maar daar kreeg je geen antwoord op.

I-1: Maar wat vader zei, dat was zo?

G: Ja, je kreeg op heel veel vragen geen antwoord. Aan de overkant wonen jonge mensen, met een klein meisje van vier jaar. En dat is de kleindochter van hiernaast. En van de week kwam ze naar me toe en toen zegt ze: "Mama heeft nog een kindje in haar buik". "O ja?" En toen kwam haar moeder eraan. Maar dan moet je je voorstellen, dat ik zei: "O, en dat wil je graag?" "Ja", zei ze. "En dan zal ik je feliciteren". Vroeger zou ik nooit iemand gefeliciteerd hebben, die een kind kreeg. Waarom niet? Omdat een heleboel mensen ze kregen. Dan dachten ze: oh God, daar komt er wéér een aan. Zo ging dat dan. De pastoor, ik heb nu iemand die mij helpt met het een en ander. Die komt van buiten, een echt katholiek dorp. Maar die zegt: "Ik ben bij toeval geboren. Mijn ouders vonden het wel genoeg, maar de pastoor kwam en die zei: er kan er best nog wel eentje bij". Het is toch te gek voor woorden. Dat zo'n man zich daarmee bemoeide.

I-1: Ja, dat vraag ik me nu af. Heeft u ooit te maken gehad met seksuele voorlichting? Hoe ging dat?

G: Welnee. Ben je gek. Helemaal niks! Ik heb wel altijd zitten te vissen. En ik dacht ook bij mezelf: god, die vrouw is 65, maar die vrouwen kregen met 65 nog een kind. Dat hing er maar helemaal van af. De één is natuurlijk 30, de ander 65.

I-1: Op zo'n hoge leeftijd nog?

G: Of zestig of zo, dat kon gebeuren hoor.

I-1: En op school? Helemaal niet?

G: Nee, absoluut helemaal niet. En er werd thuis ook nooit over gesproken hoor.

I-1: Dus u weet nu nog niet van de bloemetjes en de bijtjes?

G: Nou ja, kijk, je leest de kranten, dus nou weet je dat onderhand wel. Maar toen wist je eigenlijk niks. En ik heb dus altijd gedacht, nou, ik vond het maar een groot risico. Mijn moeder was eigenlijk tegen kinderen, ook dat. Kijk, is het nou uit een huisgezin heel heel leuk, dan denk je: het is helemaal leuk. Maar mijn moeder zei dan: "Nou, die krijgt alweer een kind".

I-1: Maar ze had wel twee kinderen!

G: Ja, wat dacht je dan. Daar kon je ook niks aan doen natuurlijk. Kon je niks aan doen. De mensen dachten, nou, ze leefden maar. Voor je vaderland weg.

I-2: Maar hoe komt het dan dat uw moeder geen dertien kinderen heeft gekregen?

G: Nou, dat denk ik wel dat ze wel opgepast hebben. Dat kost ook een hoop geld. Ze moeten allemaal gevoed en gekleed worden. Er waren wel meer mensen die twee of drie hadden. [...] Maar zoals daar bij die pastoor, die ik dan nu heb, ik weet het van vroeger, toen waren er dus ook mensen in de winkel, dan kwam de pastoor ook zeggen, die hadden ook twee kinderen of zo [...] Die zullen ook wel niets geweten hebben. Ik heb onlangs wel eens iets gehoord dat iemand, of dat

nou voor de radio was, of in de krant, ik weet het niet hoor. Ik kan het je niet zeggen. En die zegt, ja, ze waren naar een avond geweest van de voorlichting. Nou, daar was die vrouw ook geweest, maar die had het verkeerd begrepen, (lacht) en die dacht dat ze het goed deden, maar ze deden het helemaal niet goed, (lacht heel hard) [...] Het is om je dood te lachen hoor, maar zij moesten er zelf ook om lachen hoor.

I-1: Wat was er aan de hand? Vertel eens, wat was er aan de hand?

G: Nou, ze hadden voorlichting gekregen, en daar was precies gezegd wat je allemaal doen moest en wat je allemaal niet moest en toen hadden ze het precies omgekeerd uitgelegd. Dus voor dat je ongesteld werd, dan moest je wel zo, ze dachten dat ze dan juist wel wat moesten doen en dat mislukte en toen kregen ze toch nog kinderen. Mijn moeder stelde dat ook zo voor hoor. Ik denk dat mijn zuster er ook wel moeilijkheden mee gehad heeft. Ze is wel getrouwd hoor, met een vreemde vent hoor.

I-1: Heeft ze kinderen, uw zus?

G: Nee, ze wilde beslist geen kinderen hebben.

I-1: Maar dat uw moeder dat zo sterk over heeft kunnen overbrengen!

G: Ja, en daar ben ik heel blij om hoor. Want ik vond het hier heel saai. En overall was het koffie drinken op zondag en dan kwamen er leuke nichtjes en neefjes. Dat vond ik wel heel saai dat ik [...] Mijn zus had wel een hond, die was gek op mij en ik op het beestje. Nee, kinderen wou ze niet. Nou, dat is ook niet gebeurd. En m'n moeder vond het helemaal niet erg, dat ze geen kinderen hadden.

I-1: En u ook niet. Wat je niet hebt, mis je ook niet.

G: Het leek mij wel leuk als er neefjes en nichtjes geweest waren, maar omdat het zulke vreselijke mensen waren... Ik weet nog dat mijn zus op een moment zei, dat was bij een vriendin: "Goh, we hebben geen kinderen". Maar ik had ze eigenlijk wel willen hebben om te zien wat er van geworden was, wat ze ervan

gemaakt hadden. Ik heb niks gezegd. Ik dacht: als je zo op kinderen zit te wachten, dat wordt een zooitje, hè.

I-2: Maar wilde u ze zelf ook niet dan? Heeft u daar geen spijt van dat u geen kinderen heeft?

G: Ik vind het nou op dit moment wel een hele moeilijke tijd hoor. Als je ze nou op de wereld zet...

I-1: Ja, dat is nu. Maar toen u jonger was?

G: Ik vond kinderen heel erg leuk. Ik vind kinderen wel heel leuk.

I-1: Stel dat u een leuke man had ontmoet?

G: Maar ik dacht bij mezelf: nou, een beetje piano aan maar hoor. Ik wil altijd weten wat er gebeurt.

I-1: Wat zei u nou? Ik dacht, een beetje...?

G: Een beetje kalm aan. Toen ik in de tachtig was, toen heb ik nog twee aanzoeken gehad. Die vrouwen gaan dood, of ze worden dement.

I-1: Ach, echt waar?

G: Ja, daar ben ik niet aan begonnen.

I-1: Nee. Maar ja, het kan ook een LAT-relatie zijn, dat je op jezelf woont, maar dat je leuke dingen met een man doet. Een toneelstuk...

G: Ja, dat zou ik wel leuk vinden.

I-1: Maar die mannen wilden meer?

G: Ja, die mannen wilden meer. Dat hebben ze ook gewoon gevraagd hoor. Dat vragen ze tegenwoordig. (lacht hard)

I-1: Dan bent u daar wel eerlijk in geweest.

I-2: Dan zijn er wel heel wat mannen in uw leven geweest, die u wel zagen zitten. Toch?

G: Misschien wel, ja, maar ik dacht bij mezelf... Maar mijn moeder was ook wel een moeilijke vrouw.

I-1: In welk opzicht dan? In welk opzicht was ze een moeilijke vrouw?

G: Nou, helemaal. Ze kwam ook uit een beetje... Kijk, mijn zus leek op mijn grootvader, op de vader van mijn moeder. Die voerde ook nooit wat uit. Die liep in keurige kleding, liep hij door de stad, er werd veel aandacht aan uiterlijk geschonken...

I-2: De vader van uw moeder?

G: Ja. Bij mijn vader was het anders. Daar hebben de vrouwen best allemaal een baan gehad, onderwijzeres of weet ik het wat. Maar bij mijn moeders kant was het, de vrouwen hoorden niet te werken.

I-2: Dat was toen ook heel gewoon toch?

G: Ja, dat was heel gewoon.

I-2: Maar uw opa voerde ook niks uit, zegt u.

G: Die voerde ook geen snars uit. De familie van mijn grootmoeder, die hadden behoorlijk geld, die hadden een zaak en toen die overleden waren, toen was mijn vader er de dupe van. [...] En die voerde geen slag uit. Wil je even wat storten. Ik denk dat mijn moeder daar toch wel een tik van gehad heeft. Ze was niet bepaald vrolijk of zo.

I-2: Waar had ze dan een tik van?

G: Van die grootvader en die grootmoeder.

I-1: U zegt, die hadden een zaak, wat hadden die voor zaak dan?

G: Je had vroeger Van Gend en Loos, nou zoiets. Die heette Niemendal en Van Gend en Loos zag je daar niet en dan zag je al die wagens met grote paarden ervoor van Niemendal. [Anne Kranendonk, de vader van Janneke, was getrouwd

met Dieuwke Niemendal; hij overleed op 79-jarige leeftijd op 25-4-1949 te Zwolle, maar woonde te Leeuwarden]

I-1: In Friesland?

G: In Leeuwarden. In Sneek ook. En dan waren we bij grootmoeder in Leeuwarden en dan zeiden we, we gaan meteen naar de paarden. Dat waren hele grote, dikke paarden. De ene helft was aan het rijden en dan stond de andere helft uit te rusten. Ja, en dan gingen we in de stal kijken.

I-1: U kwam veel bij opa en oma in Friesland?

G: Niet iedere keer hoor, want dat kostte, nou, je zat zes uur in de trein en dan had je, die andere, de zuster van die grootmoeder, die had een comestibleszaak op de Nieuwstad. Want er woonden een hoop hele rijke mensen, van adel, en die hadden een hele hoop personeel en een heleboel gasten, gasten, en die kwamen in dat winkeltje hun aankopen doen en meteen contant betalen enzovoort, enzovoort. En die zaten er ook flink stevig bij. En die zorgden ook weer dat dat zaakje netjes tevoorschijn kwam.

I-1: Dus uw vader kwam wel uit een rijke en goed milieu?

G: Nou, mijn vader, dat waren hardwerkende mensen. Als je dat niet deed, dan werkte het niet.

I-1: U lijkt heel veel op uw vader, want u heeft altijd hard gewerkt.

G: Ik heb altijd contact gehad met het personeel uit de zaak, want die hebben daar toch een hele fijne tijd gehad en ook wel heel bijzonder. Nou nog hoor, met iemand van 88. Die belt me nog steeds op, om te vragen hoe het gaat en zo.

I-1: Wat heerlijk om te horen.

G: Daar heb ik ook mee over mij thuis kunnen praten. Mijn zuster heb ik nooit meer gezien. Maar ze heeft een heleboel meegenomen.

I-1: Ja, dat heeft u verteld.

I-2: Maar die mensen die werkten bij Peek en Cloppenburg in die tijd, dat waren mannen en vrouwen ook in de winkel?

G: Je had een kassajuffrouw. Maar die had ook een einddiploma, middelbare boekhouden. Ze zetten nou zo'n meisje neer in al die zaken. Staat er een kind van een jaar of zestien, zo lopen de klanten door. Zo'n kind moet de hele zaak regelen, moet je maar eens opletten. Dat was vroeger niet.

I-1: Nee, dat was vroeger wel anders ja.

G: Dat heb ik hier ook op gezet (pakt papier). Ze keken op een halve cent vroeger. Als er klanten waren en ze iets bij C&A zagen, bijvoorbeeld een pak, dat er gelijk uitzag, en dat was een halve cent [goedkoper], dan gingen ze daar dat pak kopen.

I-1: Wat ik me ook nog afvraag, had u vroeger thuis een radio?

G: Ja, mijn vader had een toestel met spoelen en die stond in de serre en die (doet het loeiende geluid van een radio na) op zoek naar zenders. Je kon niks verstaan, dat was niks. En naderhand hebben we een radio gekregen.

I-1: En kon u daar veel naar luisteren met de familie?

G: Ja, 's avonds had je dat wel aan. En in de oorlog zijn we naar een Engelse zender geluisterd. En aan de overkant, om zeven uur, dan kwam de Engelse zender. En aan de overkant die vent, die was NSB'er, hè, want die poetste dan

zijn laarzen. O, er is een vergadering, want die dan op kamers woonde, die griet, die poetste dan de laarzen voor hem.

I-1: Dan wist u precies?

G: Aan de overkant, om zeven uur, dan ging die altijd voor het raam kijken en dan gingen we zo over de vloer naar de andere kamer, want daar stond de radio.

I-1: O, echt waar? Dat mocht niet, die radio. Dat mocht niemand weten.

G: Nee, nee, want die moesten ingeleverd worden, maar dat was al gebeurd. Wij hebben zo'n oud toestelletje ingeleverd en het gewone toestel, dat is toen gebleven. Je leefde toch wel gevaarlijk. En je kon ook niet zeggen...Mijn vader heeft een maagbloeding toen ook gehad.

I-1: In die tijd?

G: Ja, een ontsteking aan de twaalfvingerige darm. Toen hebben ze dus gevorderd, de naaimachines. Die naaimachines, dat waren hele zware dingen hoor, niet van die trapmachines. En op het laatst, dat was heel vreemd, kwamen er allerlei mensen met stoffen, om een pak te laten maken. Waar die vandaan kwamen, dat mag Joost weten, maar aan het einde van de oorlog. En die kleermakerij kreeg het zo vreselijk druk. Er werd een lijst gemaakt wie er aan de beurt was. Dat personeel is ook allemaal gebleven, die zijn niet naar Duitsland gegaan en die zaten ook niks te doen. Maar ik, hierboven heb ik nog een kloostertafeltje en een dekenkist en ik heb nog een bureautje zelf ook boven staan en dat hebben de mensen in de winkel gemaakt. Uit tijdverdrijf, van oud hout.

I-1: De mensen in de winkel?

G: Ja, de hele boel was gebarricadeerd. Er was helemaal niks meer te doen, er was niks meer te krijgen. Maar die kleermakerij, die kon van die stoffen die ze brachten, die had het vreselijk druk.

I-2: Om van die stoffen pakken te maken? Maar die naaimachines die waren gevorderd, zei u net.

G: Ja, die moesten gevorderd worden. Maar er stond één oude machine, die hadden ze toch niet nodig, of het er nou één of twee waren, dat weet ik niet hoor. Maar waar ze op werkten, die machines zijn afgevoerd. En die ene hebben ze laten staan. De goede machines zijn 's morgens afgevoerd om vijf uur, en

toen heeft mijn vader ook mee helpen sjouwen. Want niemand mocht tot de ontdekking komen van [...]

I-1: En die werden dan ergens opgeslagen, maar die zijn wel op een gegeven moment weer teruggekomen?

G: Die zijn toen de moffen weer weg waren weer teruggekomen. Maar dat was een zwaar karwei en toen hij daarna op bed lag, ik weet nog wel dat hij helemaal wit was, helemaal.

I-1: Door die toestand met die machines?

G: Ja, ja.

I-1: En het gevaar dat je liep, dat je verraden werd, hè? Dat lijkt mij ook zo erg.

G: Ja, ja.

I-2: U zei net, voordat we gingen pauzeren, u zei: "O, dit is toch nog niet het einde? Ik zit maar te kletsen". U had heel veel te vertellen, had ik de indruk. Wilde u iets speciaals vertellen?

G: Nou, ik heb dat ding gemaakt en daar staat wel alles in.

I-1: Is er nog iets, want u heeft stukjes hieruit gehaald, uit uw hoofd heeft u al veel verteld.

G: Kijk, als je er zo mee bezig bent, dan schiet je alles wel te binnen. Maar als je dan ineens praat, dan denk ik. Dan komt het vanavond terug, en dan is het te laat.

I-1: Maar u mag nog wel op uw briefjes kijken. Of u iets ziet staan, waarvan u zegt, o ja, dat wil ik ook nog even kwijt.

G: (leest haar notities) Kijk, je had vroeger ook cadeautjes. Dat ze cadeautjes gaven. Lucifers of een potlood of een sprookjesboekje.

I-1: Als er iemand jarig was?

G: Als ze in de winkel kwamen kopen.

I-1: Over cadeautjes. Werden er vroeger ook verjaardagen gevierd?

G: Ja hoor.

I-1: En kwamen dan familieleden op bezoek?

G: Familie en kennissen.

I-1: Gezellig, met een kopje koffie?

G: Dat heb ik dus ook opgeschreven. Als je dan visite had, dat heb ik ook nog gezien, dan werden er 's avonds moppen verteld.

I-1: Moppen? Door de ouderen?

G: Ja, door de ouderen. Dat durf ik haast niet te zeggen, want dat is inderdaad, een beetje gek dat je dat zegt, dat was Sampie en Moossie.

O ja. Dat is allemaal uit de mode. Het was niet kwaad bedoeld hoor. Het waren gewoon slimme mensen.

I-2: Dat waren echt jodenmoppen, van Sam en Moos.

G: Ja, precies. Eindeloos ging dat door.

I-2: Over wie werden nog meer moppen gemaakt? Maakten mensen uit Leiden ook moppen over mensen uit Den Haag of zo?

G: Nee hoor, dat niet.

I-2: En schuine moppen?

G: Nou, dat was niet, als iemand een schuine mop vertelde, dan werd hij niet meer gevraagd.

I-1: Dat paste niet?

G: Nee.

I-1: Drie Oktoberfeesten. Heeft u dat meegemaakt?

G: Ja, zeker, ja.

I-1: Hoe was dat in die tijd?

G: Dat was wel mooi hoor. Dat was een mooie optocht. Dan waren ze allemaal in die middeleeuwse kledij. Ja, heel leuk hoor.

I-2: En de kermis?

G: Ja, dat was in de modder. Het was in de regentijd en dan bleven je schoenen vaak in de modder hangen.

I-2: Waar was die kermis toen?

G: Op het Schuttersveld.

I-1: Ik heb ook wel eens van iemand gehoord dat mensen speciaal het hele jaar spaarden voor drie oktober. Was dat bij u thuis ook?

G: Nee. We kregen een dubbeltje. We kregen 's morgens een dubbeltje.

I-1: Om drie oktober te vieren?

G: Ja. En daar zat altijd een man zonder benen met een grote hond. En ik was gek op dieren en die zat op de Breestraat en dan gaf ik mijn geld aan die man.

I-1: Ach, wat lief.

G: Ja, en dan zei mijn vader: "Nou, dat zal vanavond wel weer..." (lacht).

I-1: Voor die hond. U deed het voor die hond? Omdat u die hond zielig vond?

G: Ja, ik vond het zielig dat die hond er ook bij betrokken was. Ja, je had ook trekhonden, onder een kar. De hondenkarren. Dat vond ik vreselijk.

I-2: Waarom?

G: Ja, dat vond ik wel zielig. Of ze nou eten of water kregen. Er was nooit iemand die aan die hond dacht. Mensen waren niet zo liefdadig hoor. Voor beesten helemaal niet.

I-2: Was het al druk in de Breestraat met verkeer, in de tijd dat u daar woonde?

G: Nou nee hoor, auto's waren er niet.

I-2: Wel de tram?

G: Ja, de tram wel. Die ging, de sociëteit was daar, met die studenten, en daar was Goudriaan, ik weet die naam nog, en die ging dan altijd, ik geloof dat die Nederlands studeerde, en die ging dan hele redevoeringen afsteken. En dan die tram kwam eraan en dan bleef hij gewoon doorpraten, en die tram die tingelde af en toe, maar die bleef gewoon wachten tot hij klaar was en dan ging die weer verder.

I-1: Ze waren er mee bekend.

G: Ja, ja. Nou, er ontstond geen ruzie of zo hoor. Dat namen ze maar zo. En dat we die nachtwacht hadden, dat vond ik ook altijd zo'n [...]

I-1: Die nachtwacht?

G: Die kwamen controleren of de boel wel goed op slot zat.

I-1: Bij de winkel in de Breestraat?

G: Ja. En om twaalf uur, dan een padvindersfluitje, dat was algemeen hoor, dat is ook helemaal uit de mode, dan blies hij op dat fluitje en dan was hij geweest. Dan zat de voordeur dicht en dan brandden er geen lampen. Ja, meer kon je niet doen. En dan was er ook nog een sirene. Als de deur dus openging, dan ging de sirene af.

I-2: In de winkel?

G: Ja.

I-1: Een soort beveiliging zeg maar.

G: Ja. Heel eenvoudig.

I-2: U heeft veel over geluiden verteld. Mannen die op straat floten, (doet zelf pogingen om te fluiten, wat niet lukt) het tingelen van de tram en de fluit van de nachtwacht. Zijn er nog meer geluiden die u zich herinnert en die nu verdwenen zijn?

G: Ja, het was wel gehorig hoor, als ik daar zat. Als ik mijn huiswerk maakte, dat was aan de achterkant, daar had ik mijn kamertje. Daar zijn weinig huizen en

dan ging ik het in de kamer doen, dat vond ik dan gezelliger. Maar dan moest ik het naderhand altijd weer over leren, want dan was het niet blijven hangen. Alleen door het vrachtverkeer. Dan kwam er een rare auto aan, en dan moest ik even zien wat dat was. Het was toen nog heel beperkt.

I-1: En zat uw moeder 's middags ook met een kopje thee klaar als u uit school kwam?

G: Ja.

I-1: Dus die zorgde wel goed voor de kinderen?

G: Ja, dat wel.

I-2: Wat deed uw moeder verder? Ze deed het huishouden?

G: Ja hoor, het was een groot huis, dat moest flink schoon worden.

I-2: Had ze verder ook nog vriendinnen of clubjes?

G: Nou, toen niet. Kijk, er was van de vrijzinnigen, was er een vrouwengroep en die zat te handwerken. Die maakte hele prachtige dingen hoor.

I-1: Dat deden ze bij de dames thuis?

G: Nee, in het huis. Dat was op de Middelstegracht, dat was een kamer. Van de vrijzinnige vereniging. Daar waren zeker wel driehonderd leden hoor en die zijn nu opgeheven.

I-1: En daar ging uw moeder één keer in de week naar toe?

G: Nou, helemaal niet hoor. Naderhand toen we hier woonden, toen is ze erheen gegaan. Toen is mijn vader door mij in het bestuur gekomen, toen hij met pensioen ging. Ik heb een hoop gedaan hoor. En toen heeft hij ook eerlijk gezegd: "Als jij er niet geweest was, dan hadden we een heel ander leven gehad".

I-1: Wat fijn voor u om dat te horen. Dat is wel een groot compliment.

G: Ja, dan spreek je mensen natuurlijk.

I-2: Was u zelf lid van verenigingen vroeger of van clubs?

G: Alleen van die vereniging van vrijzinnigen.

I-2: Ook toen u jong was?

G: Ja, daar had je een clubje van.

I-2: Wat deed u daar?

G: Toen woonden we op de Breestraat en toen had je op het Gerecht, nummer tien geloof ik, daar had je een heel groot huis. En daar kookten ze ook voor dames. Dames die niet getrouwd waren, die moesten ook werken. En dan had je ook een zaaltje waar ze konden volksdansen enz. Dat was op Gerecht nummer tien. Dan stak ik de Breestraat over en dan was ik er zo en er was altijd wel wat te doen.

I-1: Welke leeftijd had u toen?

G: Een jaar of zestien, vijftien.

I-1: Dus middelbare schoolleeftijd? Mulo, meisjes-HBS.

G: Ja, en dat was wel leuk hoor.

I-2: En daar kwamen ook jonge meisjes?

G: Ja, jongens en meisjes.

I-2: Die gingen daar heen, dansen?

G: Ja, volksdansen, ja, ik weet niet, spelletjes. Allemaal heel eenvoudig hoor.

I-2: Toen u ouder werd en werkte, had u toen ook een vereniging? Of bij dezelfde vereniging, toen u al werkte?

G: Toen ik al werkte, toen nam dat wel af hoor. Toen had ik wel een vriendin waar ik mee naar toneelstukken ging en zo. Naar concerten enz.

I-1: Omdat u vrijkaartjes kreeg?

G: Nou, met die vrijkaartjes ja ben ik geweest. Maar toen ik een baan had, toen heb ik ook een advertentie gezet. Toen mijn zus ging trouwen. Toen dacht ik,

goh, toch wel saai allemaal. En toen werkte ik in Den Haag al en toen ging die vriendin ook weg, die kreeg een baan in Rotterdam en dan wordt het anders natuurlijk.

I-1: Maar wat voor advertentie heeft u gezet?

G: Je had de NRV, de Nederlandse Reisvereniging in Den Haag en in dat blad, daar heb ik toen een advertentie gezet van dat ik een vriendin zocht die van reizen en muziek en toneel hield. En toen kreeg ik dus, achteraf heb ik toen weleens gezegd, dat kon je toen nog doen. Toch waren daar lesbische vrouwen bij die daar hebben op gereageerd.

I-1: O ja?

G: Ja. Maar dat heb ik toen niet geweten. Met die ene heb ik in Den Haag, die kwam toen op een moment, daar ben ik heel veel mee op vakantie geweest. Met een reisvereniging of wat ook, heel leuk, en mee naar de schouwburg enzovoort, enzovoort. Maar toen op een moment had ze iemand ontmoet, en dat was zó vreselijk enig en toen begon het zo'n beetje te bloeien, weet je wel. En toen dacht ik: verhip, wat gek. En m'n moeder zei ook: wat gek, en ze is daarna nooit meer geweest.

I-1: Want ze had een man ontmoet?

G: Nee, ze had een vrouw ontmoet.

I-1: O, een vrouw ontmoet. En dat had u nooit zo in de gaten gehad, dat ze...

G: Nee, dat heb ik nooit in de gaten gehad. Er was er naderhand nog één, daar vond ik helemaal niks aan. Daar heb ik mee afgestoten. Maar die had ook een advertentie in de krant. Ze deelde mede dat haar grote vriendin, enzovoort, en dat die dus overleden was. Ja, en toen dacht ik, oh, toen begon, toen begon dat schijnbaar, dat had je helemaal niet in de gaten hoor. Mijn zus is apothekersassistente, vreselijke wijven, vreselijke wijven, vreselijk. Maar mijn zuster was er gek op. Soms heb ik nog wel eens gedacht: was zij niet hetzelfde of zo, naderhand. Ik dacht: zou zij ook een beetje getikt zijn? Ze was gek op die vrouwen. Ze zat er ook eeuwigdurend. En dat waren uiteindelijk ook twee van die... Ja, ze kwamen er niet zo voor uit, natuurlijk.

I-2: Dat kon niet in die tijd, in die tijd mocht dat niet.

I-1: Ik ga nog eventjes ter afronding naar het Academisch Ziekenhuis. Want u heeft heel lang bij Binnenlandse Zaken gewerkt. Toen heeft u zelf besloten, ik stop ermee.

G: Ik heb wel twintig jaar in Den Haag gezeten hoor.

I-1: Moet je nagaan. Toen bent u naar het AZL gegaan en daar heeft u...

G: Bij de Leidse universiteit ben ik toen komen werken. Was ik maar bij het AZL, dan had ik een beter pensioen gehad. Daar heb ik een strop gehad [...] burgerlijk pensioen. En dat is helemaal fout gelopen.

I-1: Maar wat deed u daar op de universiteit?

G: Daar heb ik een bibliotheek opgezet.

I-1: Een speciale afdeling?

G: Neurologie.

I-1: Neurologie, oh. Was u daar een beetje in thuis? Hoe kwam u daar?

G: Nou, ik kon dus wel een gratis opleiding tot bibliothecaris... Kijk eens, ik had in Den Haag ook gewerkt en daar doe je ervaring op. Dus daar heb ik wel plezier van gehad. Al die boeken stonden door elkaar op de grond. Het kaartsysteem was ook helemaal niks. Dat heb ik helemaal opnieuw opgezet en daar heb ik een hoop werk aan gedaan hoor. Ook in mijn vrije tijd. Net als mijn vader hoor, altijd aan het werk. Ik heb nooit om promotie gevraagd. Ik heb nooit zoveel geld

gehad. Ik kon het totaal niet krijgen, hoor, met het salaris uit Den Haag. Nou ja, ik heb het wel naar mijn zin gehad.

I-1: Ook belangrijk, hè.

G: Ja.

I-1: En had u daar leuke collega's in het AZL?

G: Nou, niet in de bibliotheek, maar gewoon zo. Die heb ik dus inderdaad, dat moet ik wel zeggen. In het begin was het heel erg leuk. Er waren ook beschaafde meisjes, heel leuk, gezellig. En die gingen ook heel leuk met de artsen om, dat was allemaal heel leuk. Maar naderhand kwam er toch een ander soort; ik heb er natuurlijk twaalf jaar gezeten. Toen kwam er een brutaal soort mensen, dus als assistenten. Je zag dat veranderen. Die begonnen de baas te spelen.

I-1: Waren die wat mondiger dan u gewend was?

G: Ja, die waren inderdaad. Ik wil niet vreemd praten, maar vroeger ging je ook niet naar de HBS als meisje hé. Op een moment is dat toen begonnen. En toen kwamen er ook meer, die een hogere opleiding kregen en die begonnen ineens, een beetje uit de hoogte, een beetje de baas te spelen. Die wisten het allemaal. Dat werd heel onaangenaam. Want ik had dan die bibliotheek, ik had van te voren al gekeken, want dat was een vreselijk hok hoor, maar toen dacht ik: hoe moet dat? Ik denk: wat is een bibliotheek? Dat is een ruimte met stilte, want ze moeten kunnen studeren. Dat had ik helemaal opgezet. Het was er heel saai [...] planten en dingen gekocht om het een beetje op te vrolijken. Nou, dat beviel iedereen wel. Ik had die bibliotheek en daar wou ik dus ook geen gezeur hebben. Er stond een bord; geen koffie, geen broodjes, niks. En 's middags, dan had je het alweer, dan kon je de hele vaat naar beneden brengen. Nou, dat wist je dus al, daar voelde ik niks voor. De eerstejaars, die aankwamen, die moesten geholpen worden. Ik heb toen wel een jaar lang een cursus gevolgd. Die kostte 1500 gulden. Toen ben ik naar de boekhouder gegaan. Mag ik dat volgen, deze cursus? Nou, zei hij, als ik daar wat in zag, en het was nodig. Nou, zeg ik, het lijkt me wel ja. Dat was meer voor analisten en zo. Dus niets met medicijnen te

maken hebben, maar wel die ermee moeten werken. En toen ben ik dus heel goed geslaagd.

I-1: En tot welke leeftijd heeft u daar gewerkt?

G: Met mijn vijftigste ging ik daar heen.

I-1: Met uw vijftigste bent u daarheen gegaan.

G: 1975.

I-1: Toen bent u naar de universiteit gegaan?

G: Ja.

I-2: Tot wanneer heeft u daar gewerkt. Tot uw 65ste?

G: Ja, tot ik 65 was of zo. Ik heb een jaar langer gewerkt hoor, want ik had een jaar eerder weg gemogen. Maar toen had ik geen zin, ben nog een jaar langer gebleven.

I-2: Bent u in 1965 met pensioen gegaan?

G: Nee, even kijken hoor. In 1987.

I-2: Dus in 1965 bent u bij de bibliotheek gaan werken?

G: Het staat erin. Hoe ouder je wordt, hoe minder, dan denk ik, wanneer is mijn vader nou overleden. Hier staat het, geloof ik. Van 1937 tot vijftig heb ik in Den Haag gewerkt.

I-1: Uw geboortedatum, 1926...

G: Van '47 tot '75 heb ik in Den Haag gewerkt. En van '75 tot '88 heb ik in die bibliotheek gewerkt. Dat is dertien jaar. En in '75, 75 min 26, toen zou ik 49, 50 geweest zijn.

I-2: Maar wanneer heeft u dan bij het Hoogheemraadschap gewerkt?

I-1: Nog voor Den Haag.

G: Van 1947, toen ben ik van school af gekomen tot... In 1950 ben ik naar Den Haag gegaan. Twintig jaar heb ik daar nog gewerkt.

I-2: En u heeft ongeveer drie jaar bij het Hoogheemraadschap gewerkt?

G: Nee, zeker wel zeven.

I-2: Zeven? In de oorlog tot 1950?

I-1: Na de HBS. Toen bent u daar gaan werken. Toen was u misschien twintig, negentien jaar?

G: Ja, zo iets. Toen had ik nog een ander baantje hoor. Daar heb ik niet zo lang gezeten. Dat was bij een uitgeverij.

I-1: Ja, anders rekenen we dat wel uit. Goed, ik denk dat ik het hierbij laat.

Korte inhoudsopgave interview

00.00	Prille jeugd en gezin
08.31	Winkels in de Breestraat
13.46	Oorlogstijd
15.00	Armoede
18.00	Oorlog, voedsel
19.50	Vrije tijd
29.50	Werk
32.25	Verhuizen, reizen
45.20	Hamsteren
49.26	Vrouwen/lesbiennes
53.00	Baan opzeggen, voor ouders zorgen
54.50	Kooplui, geloof
	Pauze
1.04.15	Seksuele voorlichting
1.15.00	Vorderingen NSB
1.22.13	Verjaardagen, drie oktober
1.26.38	Nachtwacht, beveiliging
1.34.48	Werk AZL